

# ESPAIS I OBJECTES DE LES CLASSES SUBALTERNES A LES CASES DE LA CIUTAT DE MALLORCA BAIXMEDIEVAL

**Maria Barceló Crespi**

Universitat de les Illes Balears

**Resum:** La condició social de les persones es feia palesa en molts aspectes del seu viure quotidià. I això es manifestava en la manera de vestir, de menjar, de treballar i també en l'espai que ocupaven en el conjunt de l'alberg, entre altres.

Alhora l'espai on menjaven, dormien o mantenien relació familiar i social era desigual la qual cosa evidenciava una jerarquització entre les diferents estances d'una casa.

En aquest treball s'aporten dades documentals referides a l'espai destinat a esclaus i esclaves, escuders, mossos, aprenents i altres col·lectius de les denominades classes subalternes a la ciutat de Mallorca en els darrers temps medievals.

**Paraules clau:** classes subalternes, casa gòtica, Mallorca, esclaus i esclaves.

**Abstract:** The social status of people could be seen in many aspects of their daily lives. This was manifested by the way they dressed, ate, worked, and also through the space they occupied in the house, among other aspects.

At the same time, the space where they ate, slept and maintained social and family relations was unequal because it depended on the social group to which they belonged. Therefore, there was a relation between physical space and social use that evidenced a hierarchy between the different rooms of a house.

This paper provides documentary information on the space destined for slaves, squires, clerks, apprentices and other groups of the so-called subaltern classes in the city of Mallorca in the late medieval times.

**Keywords:** subaltern classes, gothic house, Majorca, slaves.

Rebut el 31 de maig. Acceptat el 5 de novembre de 2022.

Abreviatures emprades: ARM = Arxiu del Regne de Mallorca, Prot. = Protocol notarial.

La condició social de les persones es feia palesa en molts aspectes del seu viure quotidià. Així el menjar, el vestir, el treball i tantes altres coses eren reflex del grup social al qual pertanyien. També l'espai on descansaven i dormien o mantenien lligam familiar i social la qual cosa es manifestava en una jerarquització de les diferents estances de la casa.<sup>1</sup>

Pel que fa a persones de servei, aprenents, esclaus i altres de semblants característiques ocupaven habitacions, en la majoria dels casos, en la planta baixa on s'ubicaven les botigues, el celler, l'estable i altres zones amb funció de magatzem.<sup>2</sup>

D'altra banda, en aquestes habitacions hi havia pocs mobles i pocs complements, en general vells i tarats, que devia fer generacions que estaven en ús. Els adjectius aplicats als objectes denoten un estat de conservació sovint defectuós (esquinçat, oldà, romput, trencat...).

Sols es troben referències a aquests espais en cases més o menys grans els propietaris de les quals solien pertànyer a famílies destacades per la riquesa o pel prestigi social. És cert que en el cas dels aprenents també se'n localitzen entre algun menestral.

La font documental bàsica per arribar al coneixement del tema estudiat són els inventaris de béns que són molts entre els protocols notariais custodiats a l'Arxiu del Regne de Mallorca. Cal indicar, però, que són més aviat ben poques les dades que s'hi anotaren. Pel que fa a la bibliografia s'ha de convenir que és molt escassa, tan sols una minsa referència en articles que toquen la qüestió de manera tangencial.

Aquest treball només contempla un mostrari d'albergs de la ciutat.

### Els bords

Els bords i bordes eren fills il·legítims. En general, eren fills d'amo i esclava.

Rarament en els inventaris, s'esmenta una habitació destinada als bords i bordes. Alguns potser gaudissin d'una consideració una mica especial, però la major part devien quedar relegats a una habitació a la planta baixa a la vora dels esclaus i esclaves.

L'estable de l'alberg del notari Andreu Boix, situat en el carrer antigament dit de mossèn Guillem de Sant Joan (parròquia de Santa Eulàlia), aixoplugava *hun bort apellat Miquell de edat de sinch anys lo qual ha gràcia que peguant sinquante lliures sia franch i hun altre bort apellat Silvestre de edat de XV anys o aquen entorn lo quall té gràcia que pagant LXX lliures sia franch* (1477). Val a dir que aquest espai alhora acollia un esclau i una esclava negra.<sup>3</sup>

A la casa de Gabriel Riudavets hi havia una estança coneguda pel nom de la cambra del bord. És cert que en Riudavets tenia un bord i una borda, però compartien espai a l'estable amb una mula: *una borda blanca de edat de XX anys, vell circa, de nació de moros nada en*

<sup>1</sup> A tall d'exemple: ALMENAR FERNÁNDEZ, L.; BELENGUER GONZALEZ, A.: "The Transformation of Private Space in the Later Middle Ages: Rooms and Living Standards in the Kingdom of Valencia (1280-1450)", *Journal of Urban History*, 48/4, p. 782-806. TORTOSA QUIRÓS, J.: "Hogar, distribución espacial, camas y familia en el siglo XV a partir de los inventarios de Valencia", *Espacio, Tiempo y Forma*, 35, Serie III Historia Medieval, 2022, p. 621-650.

<sup>2</sup> BARCELÓ CRESPI, M.: "La casa gòtica a la ciutat de Mallorca a través dels inventaris *post mortem*. Noves dades", *La casa medieval en Mallorca y el Mediterráneo. Elementos constructivos y decorativos*, Gijón, 2021, p. 179-183.

<sup>3</sup> ARM, Prot. C-174, f. 185r.

*Saragossa de Sicília [Siracussa] apel·lada Magdalena, una mula negra ab se selle y fre és de llll any i un bort de nació de canaris apellat Francisco de edat de Xllll ans fins quinse (1505).*<sup>4</sup>

## La companya

Amb el nom de companya s'entenen les persones dedicades al servei d'una casa o família. Igual que la resta de personal d'assistència, feien ús d'una cambra en la qual hi havia mobiliari i roba gairebé sempre de baixa qualitat i més aviat en mal estat. Cal remarcar que la persona o persones que feien ús d'aquesta cambra no disposaven d'un matalàs de llana sinó simplement d'una màrfega de palla, els llençols no eren de tela de fil o cotó sinó d'estopa i el travesser o coixí estava ple de ploma i no de llana. Tot plegat denota que l'usuari de la cambra no pertanyia a la classe amb privilegis.

Berenguer Dalmau, seder, residia al carrer del Forat (parròquia de Santa Eulàlia) i a la cambra de companya només reunia un llit encaixat amb tres peus, un tros de canyís *sive* màrfega, tasses, gresals, servidors i poca cosa més. Això sí, crida l'atenció *duo paria patinorum castellanorum* (1419).<sup>5</sup>

Joan Gradolí, mercader, també vivia al carrer del Forat. La denominada cambra de la companya s'ubicava pujant al terrat. En la dita cambra hi havia *hun lit de posts ab se màrfega de palla, tot vell i una flaçada de borra vella ab que jau la dita companya* (1496).<sup>6</sup>

Eren ben poques les coses presents a la cambra de companya de Miquel Quintana, mercader, qui residia prop del pont dels Pellissers (parròquia de Sant Nicolau). Sols hi havia un llit de camp, un cobertor i un llençol de quatre teles (1503).<sup>7</sup>

La cambra destinada a la companya de la casa de Perot Descós, ciutadà, disposava d'un llit vell amb una màrfega plena de palla, un parell de llençols d'estopa de tres teles i vells, un travesser de ploma vell i un *axeló* vell, groc i esquinçat (1510).<sup>8</sup>

Als inventaris, de vegades no s'esmenta una habitació per a la companya sinó objectes per a la companya.

Entre aquests objectes s'han de citar robes i teles. Nicolau de Quint, mercader, tenia *dos parells de lançols de stopa de companya usats* (1437).<sup>9</sup> A casa de Joan Bartomeu, ciutadà, cal esmentar *hun parell de lensols petits dolents de companya i tres lensols de stopa de lit de companya de quatre teles cascú ja usats* (1470).<sup>10</sup> El donzell Lluís Sanglada guardava *dues tovalles de taula larga fetes de drap estranger grosser, planes sens obres per la companya i hun parell de tovalles de taula de taula larga sotils e molt usades per a la companya* (1480).<sup>11</sup>

<sup>4</sup> ARM, Prot. M-612, f. 160v i 161v.

<sup>5</sup> ARM, Prot. M-102, f. 148r.

<sup>6</sup> ARM, Prot. P-451, f. 287r.

<sup>7</sup> ARM, Prot. M-612, f. 136v.

<sup>8</sup> ARM, Prot. T-497, f. 82v.

<sup>9</sup> ARM, Prot. C-73, f. 85r. SASTRE MOLL, J.: *Alguns aspectes de la vida quotidiana a la ciutat de Mallorca (època medieval)*, Palma, 1997, p. 181.

<sup>10</sup> ARM, Prot. P-450, f. 26v i 33r.

<sup>11</sup> ARM, Prot. T-856, f. 97v. SASTRE MOLL, J.: *Alguns aspectes de la vida quotidiana...*, p. 197 i 201.

Salvador Sureda, cavaller, vivia en un alberg situat al barri de l'Almudaina. Alguns objectes d'ús per a la companya eren: *a la sala hun axugamà qui penje en la dita sala ab hun bastó per axugar les mans a la companya* i en la cambra petita dins una caixa d'un estrado hi havia *dos parells de lansols de stopa vells de companya* (1495).<sup>12</sup>

La companya tenia la seva pròpia taula. En el passatge que comunicava el menjador amb la cuina del citat Lluís Sanglada es feia present *una taula larga ab sos petges feta de fulla de Venècia hon menjava la companya* (1480).<sup>13</sup> Francí Berard, doctor en lleis, *taula de companya plegadissa de taula de Venècia ab sos petges* (1504).<sup>14</sup> En el porxo de la vivenda de Joan de Verí, ciutadà, es guardava *una taule de companye large ab sos petges* (1505).<sup>15</sup> Carles Desbac, donzell, *una taula plegadissa per a la companya* (1510).<sup>16</sup> Francesc Desbrull, ciutadà, *una taula de la companya de noguer ja usada ab sos petges e hun banc per a seure devant aquella* (1511).<sup>17</sup>

A l'alberg de Jordi de Dameto, cavaller, es trobava tot un conjunt d'objectes destinats a l'ús de la companya. Així una *taula de noguer ab sos petges per a la companya, unes tovalles de companya velles, unes tovalles de companya dolentes, una tassa per beure la companya, una taula de companya* i fins i tot *hun saler de stany per a la companya* (1510).<sup>18</sup>

En la sala de la casa de Francí Berard, era present un *artibanch de dos caxes ab son pany y clau en la una de les quals havia pa de companya* i un altre *artibanc de dos caxes ab son pany y clau en la una de les quals se té lo pa blanch, l'altre caxa era buyda* (1504).<sup>19</sup> El pa blanc era consumit per la gent rica, signe de distinció social. La companya menjava pa ros, roig, moreno.

A l'alberg de Ramon Gual, ciutadà, a la sala, hi havia un artibanc de tres caixes *en una de les quals sta lo pa ros per al menjar de la companya* (1505).<sup>20</sup>

### Els esclaus

A la Mallorca dels darrers temps medievals la presència d'esclaus (sovint esmentats com a captius) era quelcom ben quotidià a cases dels estaments més privilegiats de la societat.<sup>21</sup> Als inventaris, adesiara, s'indica un espai en el qual dormien, a la planta baixa,

<sup>12</sup> ARM, Prot. P- 451, f. 97v i 106r.

<sup>13</sup> ARM, Prot. T-856, f. 101v. SASTRE MOLL, J.: *Alguns aspectes de la vida quotidiana...*, p. 201.

<sup>14</sup> ARM, Prot. T-858, f. 164v.

<sup>15</sup> ARM, Prot. T-500, f. 50v.

<sup>16</sup> ARM, Prot. T-860, f. 5v.

<sup>17</sup> ARM, Prot. P-450, f. 499r.

<sup>18</sup> ARM, Prot. T-860, f. 16v, 17r, 27r i 28r.

<sup>19</sup> ARM, Prot. T-858, f. 164v.

<sup>20</sup> ARM, Prot. T-858, f. 192v-193r.

<sup>21</sup> VAQUER BENNÄSSER, O.: *L'esclavitud a Mallorca, 1448-1500*, Palma, 1997. MAS FORNERS, A.: *Esclaus i catalans. Esclavitud i segregació a Mallorca durant els segles XIV i XV*, Palma, 2005.

ran de l'entrada.<sup>22</sup> Fins i tot podien compartir espai amb animals, a l'estable.<sup>23</sup> En canvi, per exemple, a la ciutat de Gènova la cambra destinada als esclaus se situava a la part alta de l'edifici, baix de la teulada.<sup>24</sup>

Els esclaus (i les esclaves) són el col·lectiu del que obren més dades, tant dels domèstics que residien a les llars dels seus amos a Ciutat com dels treballadors del camp que vivien a la Part Forana.

Pere Font amb alberg al carrer de Sant Feliu (parròquia de Santa Creu) disposava d'un espai ran de l'entrada en el que es trobava *hum pall per a jaure sclaus* (1435).<sup>25</sup>

Nicolau de Quint fou un ric mercader que a ca seva arribà a aixopugar un nombre considerable d'esclaus i esclaves. En una habitació que no rebia cap nom específic *qui sta al peu de la scala de la dita entrada* hi havia *dues lites de posts per jaure catius* (1437).<sup>26</sup>

A l'habitable on residia Huguet Llops, taverner, situat al carrer de Santa Coloma (parròquia de Santa Eulàlia), s'indicava que en *una casa a hon gauhen los sclaus* hi havia només *hun lit ab tres posts veyes e petges* i *hun altre lit ab una porta e tres flassades* (1438).<sup>27</sup> En aquest cas s'ha d'entendre casa equivalent a habitació o estança.

Al barri àulic de l'Almudaina residia Rafel d'Olesa, doctor en lleis. L'alberg comptava amb una *cambra dels catius* on, entre alguns altres objectes de poca vàlua, destacaven *unes posts per litera clavades en la paret* (1464).<sup>28</sup>

Joan Bartomeu, ciutadà, disposava d'una botiga *hon stan los catius moros* (1470).<sup>29</sup> La botiga sovint s'emprava com un magatzem.

Francesc de Mora, ciutadà, a la casa que habitava prop del pont dels Pellissers (parròquia de Sant Nicolau), tenia una habitació que es coneixia amb el nom de *casa hon dormen los catius* en la qual només hi havia un llit encaixat vell amb màrrega plena de palla sotil i una vànova vella i molt esquinçada (1472).<sup>30</sup>

**22** A Barcelona, per exemple a la casa de Berenguer Dufort, ubicada prop de l'església de Santa Maria del Mar, a la planta baixa havia dues cambres on dormien els esclaus sarraïns. Dites cambres eren veïnes del celler i de l'estable. BATLLE I GALLART, C.: "La casa barcelonina en el segle XIII: l'exemple de la família Dufort", *En la España Medieval*, 7, 1985, p. 1.352. A la ciutat de Perpinyà es repetia el mateix. CATAFAU, A.: "Les cases dels eixamples medieval de Perpinyà als segles XIII-XV: aproximació des de les fonts escrites, la topografia i l'arqueologia", *La casa medieval en Mallorca y el Mediterráneo. Elementos constructivos y decorativos*, Gijón, 2021, p. 217.

**23** Igualment a la ciutat de València. GARCÍA MARSILLA, J. V.: "La casa del noble y la del mercader. Modelos de consumo y aspiraciones sociales a través de los entornos domésticos de la ciudad de Valencia (siglos XIV-XV)", *La casa medieval en Mallorca y el Mediterráneo. Elementos constructivos y decorativos*, Gijón, 2021, p. 269.

**24** HEERS, J.: *Esclavos y sirvientes en las sociedades mediterráneas durante la Edad Media*, Valencia, 1989, p. 181.

**25** ARM, Prot. C-73, f. 37v.

**26** ARM, Prot. C-73, f. 80v. SASTRE MOLL, J.: *Alguns aspectes de la vida quotidiana...*, p. 175.

**27** ARM, Prot. M-162, f. 86v.

**28** ARM, Prot. M-190, f. 149r.

**29** ARM, Prot. P-450, f. 35 i 51r.

**30** ARM, Prot. C-174, f. 127r.

Ran de l'estable de l'habitatge de Caterina, vídua de Joan Desmàs, ciutadà, situat a la parròquia de Sant Jaume es localitzava la *cambra davall hon jau en Luís, sclau*. En la dita cambra hi havia diversos objectes, tots vells i espenyats entre els que es feia veure *una màrrega de cànem tota squinsada ab hun poch de palla per servitud del dit sclau* així com *una capsana demunt la qual jau lo dit sclau*. Alhora es trobaren dues camises de l'esclau (1484).<sup>31</sup>

La *cambre de n'Almansor sclau* restava a la vora de l'estable a l'alberg de Francesc Anglada, paraire, el qual s'emplaçava en un carreró sense sortida prop de la font del Sepulcre (parròquia de Sant Jaume). S'hi localitzà *una litera qui sta en la paret, una flacada de borra nova, una caxeta buyda vella, hun taulell molt vell, una caxa vella trencada, hun banquet vell, una scala larga de gat de XV scalons i VIII perxes de pi per emparar* (1491). N'Almansor era de nació de moros.<sup>32</sup>

Joan Vivó, blanquer, residia prop del portal de la Calatrava (parròquia de Santa Eulàlia) on tenia l'alberg i l'adoberia. En la *cambra a hon dormia lo dit sclau* s'amuntegaven diverses coses i entre elles un *llit a hon dormia lo dit sclau de posts en lo qual atrobí dues flassades de borra ja usades* (1495).<sup>33</sup>

Joan Massanet, mercader, estava en una casa que treia portal a un carreró que no passava (parròquia de Sant Nicolau). Dita casa, a la planta baixa, a més d'altres dues botigues, ran de l'estable disposava d'una *botiga o cambra on dorm lo catiu*. Aquest esclau tenia a l'abast un llit de posts amb matalàs de palla a la vora del qual es trobava el guarniment d'una mula (sella, brida...) i *hun cofre vell dins lo qual havia hun serró e fresques del dit sclau* (1498).<sup>34</sup>

El paraire Joan Romanyà, a casa, situada en el carrer dels Oms (parròquia de Sant Miquel), tenia una cambra per als esclaus en la qual no s'inventarià cap llit. Tan sols *una màrrega plena de pale*. Potser no hi dormien o, senzillament, descansaven sobre la màrrega. Joan era amo de: Amet, moro, d'entre 28 i 30 anys; Paulo, de nació de moros, de 22 anys *o per aquí*; Toni Joan, de nació de moros, de 24 anys; Caterina, negra, d'uns 30 anys amb una filleta de tres mesos de nom Antonina; Joan, bort de la terra, el qual feu part del dot de la dona d'en Romanyà (1502).<sup>35</sup>

L'apotecari Baptista Rutlan, ran de la cuina i de l'habitació on guardava llavors, tenia la *cambra d'en Joan catiu*, a la planta baixa. Eren molt pocs els objectes que s'hi inventariaren: *dos banchs de quatre petias ab una màrfagua gran vella, dues caxes de tenir sucra velles ab dues posts de lit e una màrfagua de pealla (sic) vells, un lensol de quatre telles vell i una flasada vella* (1507).<sup>36</sup> En Rutlan disposava de quantitats de sucre per elaborar medicines en diferents indrets de la casa.

<sup>31</sup> ARM, Prot. T-855, f. 170r i 172v.

<sup>32</sup> ARM, Prot. R-575, f. 158r.

<sup>33</sup> ARM, Prot. P-451, f. 79r.

<sup>34</sup> ARM, Prot. M-490, f. 35r.

<sup>35</sup> ARM, Prot. T-496, f. 98v-99r.

<sup>36</sup> ARM, Prot. T-497, f. 47v. BARCELÓ CRESPI, M.; ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Terrissa. Dades documentals per a l'estudi de la ceràmica mallorquina del segle XV*, Palma, 1996, p. 268.

A l'habitació denominada com a *casa dels catius* de l'alberg de Felip Pont, ciutadà, hi eren presents unes lliteres on dormien els esclaus (1510).<sup>37</sup>

Era ben manifest que la cambra que es destinava a un o més esclaus a part del llit i el seu parament, mínim i de mala qualitat, arreplegava objectes molt diversos com si es tractés d'un magatzem. Tomàs Seguals, picapedrer d'un cert renom, tenia casa davant la llonja nova anant a la drassana (parròquia de Santa Creu). A la *cambra dels catius*, s'hi arremolinaven *un puat vell, un lit encaxat vell, una màrfaga de palla vella, un artibanch de dues caxes vell i un morter de pedra blanch* (1513).<sup>38</sup> Emperò, cap referència a objectes personals.

A l'habitatge de Joanot de Puigdorfilà, donzell, *en la cambra del sclau Amet* hi havia *hun llit de posts ab dos flassades de borra velles e hun lensol vell y dolent de cànyem* (1528). Amet era de nació de moros.<sup>39</sup>

Sens dubte és curiós constatar la presència de tela que havia de servir per confeccionar alguna vestimenta per a ús dels esclaus. A la sala del cap de l'escala de l'alberg de Salvador Sureda, cavaller, hi havia *quatre peças de canemàs per fer camisa als catius* (1495).<sup>40</sup> Ramon Gual, ciutadà, en la sala *dins hun scarinyo de lenyam pintat groch y negre ab les armes de Gual y de Moix* es guardaven moltes coses entre les quals *circa una cana y mitia de tela de cànem per als catius* (1504).<sup>41</sup>

Igualment tenen interès alguns estris emprats pels esclaus, per exemple, a l'hora de menjar. Francesc Ballester, mercader, tenia *quatre scudelles de terra de catiu en què ni-a una sbrecada* (1505).<sup>42</sup>

Uns altres objectes que feien palesa les condicions en què vivien alguns esclaus era el cep, la cadena o els grillons. Nicolau de Quint, en una habitació prop de l'estable, *hun cep per a tenir sclaus* (1437).<sup>43</sup> Joan Bartomeu, ciutadà, *hun sep de fust per tenir sclaus* (1470).<sup>44</sup> Macià Rella, ciutadà, en la cambra destinada als esclaus *qui sta al peu de la squala* destacava *hun cep per tenir catius* (1479).<sup>45</sup> Francesc Desbrull, ciutadà, *huns grillons de ferro* (1511).<sup>46</sup>

Potser era més usual trobar-ne als casats de possessió i de vinyes, del vinyet que envoltava la ciutat, davant el temor dels amos per evitar que els esclaus escapessin.<sup>47</sup>

**37** ARM, Prot. P-450, f. 435v.

**38** ARM, Prot. T-500, f. 321r. BARCELÓ CRESPI, M.: "Tomàs Seguals (?-† 1513) i Macià Seguals (?-† 1515) *lapiscipade*", *BSAL*, 64, 2008, p. 239.

**39** ARM, Prot. B-199, f. 76v.

**40** ARM, Prot. P-451, f. 96v.

**41** ARM, Prot. T-858, f. 193v.

**42** ARM, Prot. M-612, f. 201r.

**43** ARM, Prot. C-73, f. 81r. SASTRE MOLL, J.: *Alguns aspectes de la vida quotidiana...*, p. 176.

**44** ARM, Prot. P-450, f. 34r.

**45** ARM, Prot. A-76, f. 178r.

**46** ARM, Prot. P-450, f. 501v

**47** A tall d'exemple. A l'inventari de Tomàs Reus d'Algaida es menciona *una cadena de catius grossa* (1435). ARM,

Al Diccionari Català-Valencià-Balear d'Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll no apareix la paraula farina en el sentit d'un estri aplicable als esclaus. Això no obstant, sí que se'n fa ressò la documentació arxivística. Ara per ara desconeixem què era i per a què servia exactament. Nicolau de Quint tenia *unes farines de ferro per a tenir catius* (1437).<sup>48</sup> Jordi de Dameto guardava *unes farines de ferro per als catius* (1510).<sup>49</sup>

### Les esclaves

Igual que els esclaus la seva condició en la vida quotidiana era precària. Gairebé mai s'indica la situació de la cambra que ocupava l'esclava o les esclaves en el sentit que no sempre era a la planta baixa com sí que ho era per a la majoria del personal de servei.

En general, les esclaves eren dedicades a feines domèstiques a les cases de l'oligarquia ciutadana i de mercaders. Amb freqüència les esclaves estaven adscrites a la madona de la casa per ajudar-la en les tasques de la llar, convivia més pròximes al grup familiar la qual cosa era mostra d'una major confiança.<sup>50</sup> Altres, fins i tot, podien ser llogades com a dides per alletar infants. Tampoc s'exclou aquelles que exerciren la prostitució.<sup>51</sup>

En una mateixa casa la cohabitació podia provocar conflictes, però també teixir llaços afectius que acabaven establint una espècie de "familiaritat" entre amos i esclaves (també per a altres membres del servei). Basta comprovar les deixes testamentàries al seu favor.<sup>52</sup> Els amos es comprometien a alimentar, vestir i atendre-les en cas de malaltia.<sup>53</sup>

Berenguer Dalmau, seder, a la vora de l'entrada, tenia una recambreta on jeia l'esclava. Els objectes eren molt pocs destacant *unum lectum serve videlicet unius tabule vel postis ample cum suo saquo paleis pleno*. Una post i un sac ple de palla servia per a que l'esclava pogués descansar i dormir (1414).<sup>54</sup>

A la casa de Pere de Santjoan, donzell, situada en el carrer Major que anava de l'església de Santa Eulàlia al convent de Sant Francesc (parròquia de Santa Eulàlia), hi havia la *cambra on jeien les esclaves*. S'hi guardaven poques coses, com és ara *hun lit de posts a hon ne ha tres posts grans ab dos banchs, una màrfaga plena de palla e hun trevesser, hun parell de lantsols de stopa de quatre teles cascú i hun cofre ferrat ab pany e clau* (1447).<sup>55</sup>

Joan de Dameto, cavaller, destinava dues estances de ca seva a les persones al seu servei.

Prot. M-195, f. 101v. Jaume Carbonell tenia casa a Bunyola i en l'entrada de la qual es podia veure *hun cep de fust de metra catius* (1439). ARM, Prot. M-163, f. 93v. En un rafal de Felip Fuster, donzell, en el terme d'Inca es trobava *un cep per als catius* (1503). ARM, Prot. T-858, f. 150r. A la baronia de Bunyolí, del cavaller Miquel de Pacs, a la casa del majoral hi havia *una cadena e huns grillons per als catius* i davall el porxo baix de la cuina *hun cep per als catius* (1505). ARM, Prot. T-859, f. 66r-66v.

48 ARM, Prot. C-73, f. 80r. SASTRE MOLL, J.: *Alguns aspects de la vida quotidiana...*, p. 176.

49 ARM, Prot. T-860, f. 16r.

50 TORTOSA QUIRÓS, J.: "Hogar, distribución espacial...", p. 631.

51 MAS FORNERS, A.: *Esclaus i catalans...*, p. 45.

52 BARCELÓ CRESPI, M.: *Davant la mort. Els rituals medievals a la ciutat de Mallorca (segle XV)*, Palma, 2019, p. 176-180.

53 HEERS, J.: *Esclavos y sirvientes...*, p. 170.

54 ARM, Prot. M-102, f. 148v.

55 ARM, Prot. M-231, f. 115v.

Una era *la cambra hon dormen les esclaves* la qual comptava amb un llit encaixat amb un artibanc davant de dues caixes, vell i dolent, en el qual es guardaven algunes *fresqueries* de les dites esclaves. D'aquesta cambra no es concreta la seva exacta ubicació que podria no estar a l'entrada (1477).<sup>56</sup>

Prop de la font del Sepulcre s'assentava el domicili d'Arnau Net, ciutadà, on hi havia *la cambra de la sclava*. Només s'hi inventariaren *dos bancs ab tres posts per a llit i hun artibanch de una caxa en què solia star la roba de na Caterina, buyt*. Caterina era esclava de nació de rossos, d'uns cinquanta anys. Arnau deixà dit en el testament que per la bona servitud, una vegada mort, se li entregarien 10 lliures (1451).<sup>57</sup>

El botiguer Pere Ylari també disposava d'una cambra per a l'esclava en la que només es trobaren quatre peces de poc valor, d'acord amb la condició social de la usuària: *hun lit de posts ab dos banchs ab una marfagata plena de palla, hun lensol trasportí de cànem blanch, hun lensol de sepo vell i hun cubertor vermel e negra molt vell*. L'esclava era una dona d'uns trenta anys, de nom Maria i de nació de tàrtars. Probablement, era la mare del nin de vuit anys, Joan, que apareix inventariat com a bord (1465).<sup>58</sup>

La *cambra de la sclava* de casa del notari Francesc de Milià constava d'un llit vell amb màrrega plena de palla, flassada i vànova esquinqades i alguns pocs objectes més sense tenir res a veure amb un dormitori (1481).<sup>59</sup> Una vegada més es constata que les habitacions destinades als esclaus i personal de servei servien també d'espai d'utensilis sovint ja en poc ús o fins i tot inservibles, segons es desprèn dels adjectius que els qualifiquen.

A la cambra de l'esclava, de nom Anna, del ciutadà Pere Bac s'inventarià un llit de posts, llençols i flassada tot vell (1498).<sup>60</sup>

Jaume Berard, ciutadà, amb casa al barri de l'Almudaina. La cambra de les esclaves estava bastant fornida d'objectes que, potser, no fossin per al seu ús. No hi mancava un *lit da posts ab una màrrega de palla* (1504).<sup>61</sup>

Una de les estances de l'habitable de Joana Nadal, vídua d'Antoni Martí, ciutadà, era la *recambra de les esclaves*. Aquesta casa s'ubicava prop de la Quartera (parròquia de Santa Eulàlia). En la dita recambra a l'hora de procedir a inventariar els béns es veié un llit amb màrrega de palla, una caixeta de fusta de noguer buida i algunes altres coses (1504).<sup>62</sup>

Joan Aguiló, apotecari, habitava a la plaça del Pa (parròquia de Santa Eulàlia). A la cambra on dormia l'esclava es trobava un llit petit molt dolent amb una màrrega de palla i un parell

<sup>56</sup> ARM, Prot. C-174, f. 198r.

<sup>57</sup> ARM, Prot. M-191, f. 125v-126r.

<sup>58</sup> ARM, Prot. M-242, f. 191r. BARCELÓ CRESPI, M.; SEGURA BONNÍN, M. A.: "Inventari del botiguer Pere Ylari (1465)", *BSAL*, 69, 2013, p. 289-309.

<sup>59</sup> ARM, Prot. C-174, f. 248v. BARCELÓ CRESPI, M.; ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Terrissa. Dades documentals...*, p. 227.

<sup>60</sup> ARM, Prot. M-490, f. 73v i 76v.

<sup>61</sup> ARM, Prot. T-496, f. 121r-121v.

<sup>62</sup> ARM, Prot. T-858, f. 177v.

de llençols de cànem. A l'inventari s'esmenten dues esclaves, una de nació de turcs i una altra de nom Margarida (1506).<sup>63</sup>

Umbert de Togores, donzell, amb casa a la parròquia de Santa Eulàlia, a la *cambra de la sclava que treu portal al dit menjador e té finestra en l'ort* s'arreglaven diferents objectes, tots ells de poca vàlua, distingint-se un llit amb flassada, llençols, travesser i matalàs de palla (1510).<sup>64</sup>

Felip Pont, a la *cambra dita de les esclaves*, reunia *hun lit encaxat groch ab la màrfega plena de pales* [palles] *ab dos lensols de quatre teles cascú ja usats, hun travesser de ploma e una flassada de borra en lo quall lit jahen les esclaves, hun artibanch devant lo dit lit de huna caxa en lo quall dites esclaves tenen la lur roba* (1510).<sup>65</sup>

Un cas més aviat deplorable era el de la casa de Pere Safortesa, ciutadà, on a l'estable es localitzaren *una sclava de natió de moros nomenada Caterina de edat de sus XXXV anys i altra sclava borda de Menorca apellada Eulàlia de edat de XVII anys qui vuy és prenys* (1504).<sup>66</sup>

Adesiara la documentació fa esment d'alguns objectes que eren de les esclaves, si no la propietat sí l'ús. A casa del mercader Nicolau de Quint, ja al·ludit, en la recambra de la cambra major en un caixó d'un artibanc *ha algunes robes e draps squinsats de les esclaves de poca valor* (1437).<sup>67</sup> Caterina, vídua d'en Pere Anfós, s'allotjava en un alberg davant el Pes de la Farina (parròquia de Santa Eulàlia) i en una cambra guardava *una gonella nova blava de la sclava* (1439).<sup>68</sup> Joan Bartomeu era membre d'una rica família de mercaders que més tard ascendiren a l'estament de ciutadans. A casa seva hi havia una *caxeta poch de una sclava apellada Caterina ab algunes fresques de la dita sclava i hun caxonet petit d'una sclava apellada Lucia ab algunes franques* (sic) *de aquella* (1470).<sup>69</sup> No era gens rar trobar alguna peça de vestir d'una esclava en un una habitació que, justament, no freqüentava. Així a la sala de la vivenda de Lluís Sanglada, donzell, dins una cofre es guardaven *dues samarres de sclava de drap verd scur molt velles, una gonella verda scur vella de sclava, una roba de sclava de drap verd scur vella i una gonella de verd erbench per a sclava ja vella e usada* (1480).<sup>70</sup> A la coneguda com a cambra petita del casal de Salvador Sureda, cavaller, hi havia *hun artibanc petit de duas caxas en què ere la roba de vestir de na Anthònia olim sclava de dita heretat* (1495).<sup>71</sup> El notari Onofre Canet en el menjador de ca seva hi havia *un artibanc de tres caixes en una de les quals té la sclava Joana les sues robes y de sa filla* i en un altre artibanc de dues caixes *sta*

<sup>63</sup> ARM, Prot. T-450, f. 157r.

<sup>64</sup> ARM, Prot. P-450, f. 451r-451v.

<sup>65</sup> ARM, Prot. P-450, f. 434v.

<sup>66</sup> ARM, Prot. T-859, f. 19r.

<sup>67</sup> ARM, Prot. C-73, f. 85r.

<sup>68</sup> ARM, Prot. M-163, f. 50v.

<sup>69</sup> ARM, Prot. P-450, f. 28r i 28v.

<sup>70</sup> ARM, Prot. T-855, f. 99r. SASTRE MOLL, J.: *Alguns aspectes de la vida quotidiana...*, p. 199.

<sup>71</sup> ARM, Prot. P-451, f. 106r.

*la roba de vestir de la mossa y de la Joana esclava qui's nomena borda* (1502).<sup>72</sup> Dins un cofre en una cambra de casa de Bartomeu Despuig, notari, s'estotjava *hun mantó negre de esclava* (1508).<sup>73</sup>

### Els escuders

Per definició l'escuder era un jove que acompanyava un cavaller per portar-li l'escut i servir-lo.

Solien disposar d'una cambra a la planta baix de l'alberg, a l'entrada prop del carrer. Val a dir que a la ciutat de Mallorca hi havia cambra d'escuders a cases de l'estament nobiliari (donzell, cavaller) però no era prerrogativa exclusiva. També a cases d'altres estaments de l'oligarquia urbana com eren els ciutadans o membres destacats de l'àmbit jurídic i fins i tot mercaders acomodats.<sup>74</sup>

Bartomeu Albertí, doctor en lleis, residia en el barri àulic de l'Almudaina. La cambra dels escuders es localitzava *a part esquerra de la entrada*. No hi mancava *hun llit encaixat blanch ab son bancal de una caixa buyt ab hun matalaf vell e hun traverser de ploma*, també dos cofres un contenint escriptures i l'altre buit. Era tot. Potser a l'hora de redactar l'inventari no hi jeia ningú atès que no es relacionaren ni llençols ni flassades (1472).<sup>75</sup>

La designació de *casa davall dels scuders*, a l'habitatge de Joanot Sureda, donzell, bé indica que es trobava a la part baixa de l'edifici. Hi havia pocs objectes destacant *hun llit encaixat ab hun artibanch de dues caxes e banquetta tot buyt ab una màrrega de palla ab una vànova obra de puntes e hun traverser de ploma tot sotil* (1478).<sup>76</sup>

En la cambra dels escuders de l'alberg de Llorenç de Marí, cavaller, s'amuntegava un llit de posts i complements, selles, fre, brides, un almud, un garbell i un cofret ferrat pintat dins el qual hi havia la roba d'en Saragossa, escuder (1482).<sup>77</sup>

Salvador Sureda, cavaller, també disposava d'una cambra per acollir els seus escuders en la que no mancava *hun lit encaixat ab se màrrega plena de palla, hun matelaff de lana, hun travaser de ploma* i altres complements així com *hun banch de fust per tenir celles de mula* (1495).<sup>78</sup>

Pere Bac, ciutadà, residia a la parròquia de Sant Nicolau. A la denominada cambra dels escuders es trobaren un llit encaixat amb matalàs de palla i traverser de ploma, un artibanc buit sense pany ni clau i un banc petit (1498).<sup>79</sup>

Una casa que tenia un hort *en la travessa de front prop y devant la Portella* (parròquia de Santa Eulàlia) era on residia Francesc Berard, doctor en lleis. A la cambra dels escuders hi

<sup>72</sup> ARM, Prot. T-858, f. 139v. SASTRE MOLL, J.: *Alguns aspectes de la vida quotidiana...*, p. 214.

<sup>73</sup> ARM, Prot. T-859, f. 148r.

<sup>74</sup> García Marsilla descriu el mateix per al cas de València. GARCÍA MARSILLA, J. V.: "La casa del noble y la del mercader...", p. 270.

<sup>75</sup> ARM, Prot. T-854, f. 10r.

<sup>76</sup> ARM, Prot. T-855, f. 27v.

<sup>77</sup> ARM, Prot. C-174, f. 286r-286v.

<sup>78</sup> ARM, Prot. P-451, f. 114r.

<sup>79</sup> ARM, Prot. M-490, f. 73v i 76v.

havia un llit amb matalàs de llana i un altre de palla, una flassada de borra, un artibanc, una taula i dues cadires plegadisses (1504).<sup>80</sup>

A l'entrada de la casa del procurador reial Gregori Burgues s'emplaçava una cambra dels escuders on hi havia un llit encaixat equipat amb dos matalassos (llana i palla) llençols i flassada, un artibanc de dues caixes, un cavall de fust, una sella sense estreps i una altra sella de mula també sense estreps (1505).<sup>81</sup>

Tomàs des Bac, donzell, disposava de la *cambra dels scudés* en la qual hi havia un llit de posts amb un matalàs de llana i un altre de palla, un artibanc de dues caixes buit i vell, una arca petita veneciana per a civada i una sella de mula amb tot el seu guarniment (1506).<sup>82</sup>

Nicolau de Muntanyans, doctor en lleis, residia a la parròquia de Santa Eulàlia. A la *cambra dels ascudés* sols hi havia un llit de bancs amb posts amb un matalàs de llana i un de palla, i una caixa vella (1516).<sup>83</sup>

Felip Pont, ciutadà, a la cambra dels escuders *qui sta baix al cap de la scala del dit alberch*, tenia un llit encaixat amb dos bancals en els quals *los scuders e fadrins qui jehen en dita cambra tenen la lur roba*. A més, *hun coffre ferrat vell en què lo scuder té lur roba*. L'acompanyaven matalassos, llençols i travesser tot vell i usat i poca cosa més (1510).<sup>84</sup> Aleshores, aquesta cambra tant podia acollir escuders com fadrins.

Jordi de Dameto, cavaller, tenia domicili en *lo Mercat*, equipat amb una cambra destinada als escuders a mà esquerra de l'entrada. Entre la barreja de coses que s'hi guardaven cal esmentar un llit de camp gran amb posts i dos bancs, una màrrega de palla, un matalàs de palla i un altre de llana (1510).<sup>85</sup>

La cambra destinada als escuders de Francesc Desbrull, ciutadà, acollia un llit encaixat amb màrrega, travesser, flassada de borra vella i un parell de llençols usats. Completaven el conjunt d'objectes dues caixes, un artibanc, una mitja caixa de vet amb pany i sense clau en la qual *la companya té lur roba* i tres selles, una de cavall, una de genet i una de mula (1511).<sup>86</sup> En aquest cas, s'assisteix a identificar els escuders com a part de la companya.

### Els fadrins

Eren servents o criats i també disposaven d'una cambra a la planta baixa de la vivenda. En la dels menestrals, que alhora també podia incloure l'obrador, cal contemplar que els fadrins serien aprenents de l'ofici del mestre?

A casa de Nicolau de Quint, mercader, *la cambra dels fadrins qui sta al peu de la dita scala* reunia *hun lit ab cinch posts e una màrrega e hun matalaf e hun travesser, hun parell de*

<sup>80</sup> ARM, Prot. T-858, f. 169v.

<sup>81</sup> ARM, Prot. M-612, f. 179r.

<sup>82</sup> ARM, Prot. M-612, f. 249r.

<sup>83</sup> ARM, Prot. T-500, f. 145v.

<sup>84</sup> ARM, Prot. P-450, f. 435r.

<sup>85</sup> ARM, Prot. T-860, f. 15r.

<sup>86</sup> ARM, Prot. P-450, f. 501r.

*lançols de stopa oldans, hun artibanch sotill que sta devant lo lit i una stora de jonch que sta en la paret entorn del lit. No s'hi veia altra cosa. (1437).*<sup>87</sup>

En la cambra dels fadrins on dormien la qual sta en la entrada, a casa del mercader Guillem Bramona, sols es veia un llit de posts, un banquet i poca cosa més (1437).<sup>88</sup>

Al raval de mar, en el carrer de Sant Joan, tenia casa el sastre Pau Serra en la botiga de la qual desenvolupava la seva professió. Una de les estances era la *cambra a hon dormien los fadrins* (1456).<sup>89</sup>

En el carrer dels Boters (parròquia de Santa Creu), molt prop de la llonja nova, treballaven molts dels professionals d'aquest ofici. Nicolau Cavaller era un boter que a ca seva tenia una cambra, amb un llit de posts vell amb un travesser dolent, *per jaure fadrins*. Aquesta cambra més aviat semblava un magatzem atès que s'hi guardaven vint-i-tres dotzenes de cèrcols de bóta, setze dotzenes de cèrcols de quarterola i dos feixos de cèrcols de barril. En definitiva, materials propis d'un boter (1474).<sup>90</sup>

Gabriel de Berga, ciutadà, gaudia de casa prop de l'hospital general (parròquia de Sant Jaume). La cambra dels fadrins contenia un llit de posts, màrfega plena de palla, llençols, flassada i una *caxeta patita vella en què ha algunes robas dels fadrins*. Aquest espai també arplegava estris propis de cavalcadura com eren selles, estrep, gambals i frens mulars que, evidentment, eren d'en Berga. Dita cambra s'ubicava just a la vora de l'estable i la païssa (1506).<sup>91</sup>

### Els joves

Els anomenats joves, pel context en què apareixen en la documentació, eren igualment persones de servei. Una cambra amb aquest nom destinada a acollir-los era més aviat poc freqüent en cases de la ciutat de Mallorca en els darrers temps medievals.

Bartomeu Claret, apotecari, tenia una *cambra dels jóvens* en la que hom podria remarcar *hun llit de tres posts e dos petges ab sa màrfega de cànem blanch, hun matelaf de cànem blanch la care e la sotana, hun trevesser ple de fluxell, una vànova esquinqada i una flassada ab listes blaves e vermelles oldana* (1463).<sup>92</sup>

La *cambra dels jóvens* sols comptava amb un llit i màrfega de palla, un matalàs de llana, un travesser de ploma i poques coses més. Era a la casa de Francesc de Mora, ciutadà (1472).<sup>93</sup>

A l'alberg de Francesc de Milià, notari, la cambra dels joves comptava amb tres mobles i res més: *un llit de posts ab sos petges ab sa màrfaga plena de palla e un travacer de ploma vell,*

<sup>87</sup> ARM, Prot. C-73, f. 80v. MOLL, J.: *Alguns aspectes de la vida quotidiana...*, p. 176.

<sup>88</sup> ARM, Prot. C-71, f. 69r.

<sup>89</sup> ARM, Prot. 2.509, f. 258.

<sup>90</sup> ARM, Prot. A-134, f. 228v. BARCELÓ CRESPI, M.: *El raval de mar de la ciutat de Mallorca (Segles XIII-XV)*, Palma, 2012, p. 209.

<sup>91</sup> ARM, Prot. P-451, f. 411r.

<sup>92</sup> ARM, Prot. M-190, f. 87r.

<sup>93</sup> ARM, Prot. C-174, f. 124v-125r.

*un banchalet entich qui no so-s obra i un escriptori o artibanch de fust entich vell e podrit de dues caxes en què ha processos e scriptures entigues dolentes* (1481).<sup>94</sup>

La casa del jóvens de Joan Gradolí se situava veïna a l'estable, en la part baixa de l'habitable. Aquesta habitació emparava un llit, matalàs de palla, travesser de ploma, però també guarnició de mula, brida, esperons, cuirassa i *hun ymatge de Nostra Dona ab Sent Cristòfol i Sant Joan Baptista, altra ymatge de Sancta Clara* (1496).<sup>95</sup>

### Els macips

El macip era un servent encara que també el mot pot fer al·lusió a l'aprenent d'un ofici.

Baltasar Tomàs, donzell, membre d'una de les famílies destacades de l'oligarquia de la ciutat, habitava a la parròquia de Santa Creu davant l'alberg del procurador reial. El casal comptava amb una cambra dels macips. Un únic moble era una caixa gran d'àlber, un parell de llençols vells de tres teles *amb els quals dormien els escuders* i una gàbia per tenir papagais (1491).<sup>96</sup> El document confon o equipara macip i escuder.

La *cambra dels macips qui sta a la entrada*, de l'alberg de Joan Dameto sols estava proveïda d'un llit encaixat amb dos matalassos (llana i palla), un travesser de ploma i alguns altres complements (1477).<sup>97</sup>

Amb aquestes paraules *cambra baxa dels macips qui sta en la dita entrada a mà dreta con hom entre* queda ben definida la seva ubicació en el conjunt de la casa de Mateu Massanet, ciutadà. Pocs i pobres eren els objectes que contenia, tan sols un llit encaixat amb matalàs de borra, una flassada vella, dos llençols de quatre teles i una pimentera de terra petita (1496).<sup>98</sup>

Joan Fuster, donzell, vivia al carrer de la Portella (parròquia de Santa Eulàlia). La *cambra dels macips* es destinava a allotjar els servents (1503).<sup>99</sup>

Al carrer de Sant Jaume es domiciliava Bernat Cotoner, ciutadà. Disposava d'una cambra per als macips en la qual hi havia poques coses, això sí un llit encaixat amb un artibanc de dues caixes i dos matalassos, un de palla i un de llana (1506).<sup>100</sup>

Llorenç de Mari, cavaller, en la cambra dels macips no hi tenia cap llit. En canvi, sí que n'hi havia un a la veïna cambra dels escuders (1482).<sup>101</sup>

Gairebé excepcional per la ubicació en el conjunt de l'alberg de Miquel de Sant Joan, cavaller, era la cambra dels macips que no estava a la planta baixa ran de l'entrada sinó en el *primer replà de la scala*. S'hi guardava un mínim de mobiliari i objectes de guarnició de mula (1511).<sup>102</sup>

<sup>94</sup> ARM, Prot. C-174, f. 253v. BARCELÓ CRESPI, M.; ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Terrissa. Dades documentals...*, p. 230.

<sup>95</sup> ARM, Prot. P-451, f. 288r.

<sup>96</sup> ARM, Prot. M-490, f. 6v.

<sup>97</sup> ARM, Prot. C-174, f. 201r-201v.

<sup>98</sup> ARM, Prot. P-451, f. 186r.

<sup>99</sup> ARM, Prot. T-858, f. 148v.

<sup>100</sup> ARM, Prot. P-450, f. 402r.

<sup>101</sup> ARM, Prot. C-174, f. 286r-286v.

<sup>102</sup> ARM, Prot. T-500, f. 241r.

Joan de Puigdorfilà, donzell, tenia casa *prop del Sepulcre* (parròquia de Sant Jaume). A la cambra dels macips hi havia una mescladissa d'objectes entre ells un *lit encaxat ab una màrfaga de palla* (1514).<sup>103</sup>

### **Cambra del majoral i cambra dels missatges**

Aquestes habitacions eren habituals a les possessions però més aviat rares a Ciutat. Majorals i missatges eren ocupacions més relacionades amb l'àmbit rural.

Jaume de Mora, donzell, residia en una casa davant l'església de Santa Eulàlia. Una de les peces de l'habitable era la *casa del majoral* on, a més d'un llit i màrfaga, s'acaramullaven diferents objectes tots de poc valor (1427).<sup>104</sup>

Al costat de l'església de Sant Nicolau vell tenia el domicili Jaume Martí, mercader. A la despesa es feia present *unum lectum per los misatges amb quatre posts i peus* (1434).<sup>105</sup>

Jordi Brondo, cavaller, a ca seva prop del monestir de Santa Magdalena, havia una cambra dels missatges en la que només es trobaren un llit encaixat groc sense bancal i banqueteta, sense màrfaga i un matalàs vermell vell. Tal com es va escripturar davant el notari a l'hora d'aixecar l'inventari, tot indueix a pensar que la dita cambra s'emplaçava a la vora de l'estable on sols hi havia una mula negra amb la seva brida i sella i una caixa gran vella per tenir civada (1473).<sup>106</sup>

A l'alberg de Joan de Sant Joan, cavaller, amb casa al carrer del Sitjar (parròquia de Sant Jaume), una de les estances era la cambra dels missatges. Hi havia un llit de posts dolent amb màrfaga de palla vella i travessar ple de ploma, una caixeta, una cadira, una taula i un banc o cavall de fust per tenir selles (1494).<sup>107</sup>

Carles Desbac, donzell, tenia la cambra del majoral darrere el celler, on s'arregljava instrumental per a tasques agrícoles com relles de llaurar, aixades, xapes d'entrecavar, etc. (1510).<sup>108</sup>

### **Cambra dels mossos**

El concepte de mosso correspon a un jove que treballa en l'aprenentatge i en les feines menys delicades d'un ofici. També a un servent o a un home llogat per fer algunes feines o ajudar a fer-les. En la documentació mallorquina no apareixen les mosses, les dones, que sí que consten, per exemple, en els inventaris valencians.<sup>109</sup>

**103** ARM, Prot. R-340, f. 21r.

**104** ARM, Prot. M-165, f. 87v.

**105** ARM, Prot. M-165, 140v.

**106** ARM, Prot. C-174, f. 149r.

**107** ARM, Prot. T-857, f. 132r.

**108** ARM, Prot. T-860, f. 8r.

**109** Vull agrair aquesta informació al doctor Antoni Furió Diego.

A tall d'exemple: Testament de na Peregrina, vídua de Pere Dalmau, espasser, habitant de la ciutat de València, en la parròquia de Santa Caterina.

*En la casa on la dita difunta residia,*

*Item, en la cambra on dormien les mocos de la dita defuncta atrobam los béns mobles següents: Primerament, un llit ab cinch posts, xich, ab sos peus e màrfaga plena de palla, usats.*

Com també per a altres persones de servei, aquest espai es trobava a la planta baixa.<sup>110</sup>

Joan Scach, corder, es domiciliava *de front del carrer de la lonja des jenovesos* (parròquia de Sant Nicolau) on, a dalt, habitava la *cambra damunt dels mossos* per aixoplugar els joves que treballaven amb ell (1474).<sup>111</sup>

Caterina, vídua de Joan Desmàs, ciutadà, habitava en una casa situada a la parròquia de Sant Jaume. En la *cambra hon jahia lo mosso* no hi havia llit però sí *una màrfega de cànem plena de palla hon jahia lo dit mosso* (1484).<sup>112</sup>

L'alberg de Miquel Seguí, sastre, s'ubicava *devant la plaça nova que-s fa per la ortalissa qui avans era fossar de dita parròquia* (parròquia de Santa Eulàlia). Devora la cuina se situava la cambra on jeien els mossos. Aquest espai comptava amb *hun lit de banch ab quatre posts noves de taulell ab una màrfegues de palla vella* i algunes altres poques coses i, alhora, era compartit amb un gall i tres gallines (1517).<sup>113</sup>

### Uns casos una mica especials

Joan Batle era un hortolà que vivia al carrer de la Torre de l'Amor (parròquia de Santa Eulàlia). A l'inventari dels seus béns s'esmenta *cambra [d']un home qui sta en la casa*. No hi ha dubte que aquest home era una persona al servei de l'hortolà. En la dita cambra sols hi havia un llit de posts amb màrfega plena de llana, dues posts llargues i *un asa ab son bast*. L'home compartia espai amb un ase (1502).<sup>114</sup>

A la Mallorca de temps enrere i fins a arribar al segle XX era ben excepcional trobar persones de color negre.

Jaume Verger exercia l'ofici de ferrer al carrer del molí del Vent (parròquia de Santa Eulàlia). A l'hora de procedir a aixecar inventari dels seus béns en un rebost *hont jeu un negre* de nom Gaspar es van escripturar objectes molt variats i, entre ells, sobresortia *un lit en lo quall geia lo dit negre ab una màrfega de palla ja vella e un lansoll de tres teles ja usat* (1517).<sup>115</sup> Malgrat que no s'indica, la condició social d'aquest home no devia ser gaire benestant.

*Item, un parell de llançols de stopa de dos teles cascú, mig usats.*

*Item, son traveser ple de borres, vermell.*

*Item, una flaçada de lana.*

*Item, una flaçada blanca, vella e forradada la qual estava sobre la palla en loch de matalaf.*

*Item, dos matalafs sotils, lo hun de llista de bastó e lo altre blau e blanc.*

*Item, dues caixes buydes en les quals les moces acostumaven de tenir les sues robes de vestir ab ses tanquades* (1446).

APCCV, Núm. 23.715, notari Antoni Ferrando.

**110** Aquesta ubicació era la mateixa a la ciutat de València. GARCÍA MARSILLA, J. V.: "La casa del noble y la del mercader...", p. 269. També se'n trobaven a la part alta de l'alberg. Així els mossos del mercader Joan Andreu descansaven en la cambra o sostre i el del pintor Bartomeu Avellà disposava d'una *cambra sostre en què jahen los mossos*. ALMENAR FERNÁNDEZ, L.; BELENGUER GONZALEZ, A.: "The Transformation of Private Space...", p. 795.

**111** ARM, Prot. T-858, f. 24v-19r.

**112** ARM, Prot. T-855, f. 172v.

**113** ARM, Prot. S-635, 115v.

**114** ARM, Prot. T-496, f. 72v.

**115** ARM, Prot. R-987, f. 26r.

## Recapitulació

En les pàgines precedents, mitjançant una mostra d'inventaris *post mortem* de cases de la ciutat de Mallorca durant els anys de transició a la Modernitat, s'ha pogut constatar que en aquelles de famílies benestants, pertanyents sobretot a l'oligarquia ciutadana, hi havia un espai assignat a persones que hom pot qualificar de classes subalternes. Es tractava d'esclaus, esclaves, escuders, macips, mossos i altre personal de servei. En general, aquesta estança s'ubicava a la planta baixa de l'alberg. El mobiliari era molt poc i els complements més aviat senzills i sovint defectuosos d'acord amb la condició social de l'usuari.

